

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра педагогічних технологій початкової освіти

ПАЛЬШКОВА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Методичні рекомендації до проведення практичних занять
і організації самостійної роботи з дисципліни

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

Одеса – 2024

Пальшкова І. О. Методичні рекомендації до практичних занять і виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Порівняльна педагогіка» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта: Одеса, Університет Ушинського, 2024. 34 с.

Рецензенти:

- Ягоднікова Вікторія – доктор педагогічних наук, професор, Проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».
- Галіцан Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Методичні рекомендації розроблено для допомоги здобувачам вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта. Подано анотацію дисципліни, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, рекомендовану літературу, вимоги до знань і вмінь здобувачів, набутих у процесі вивчення дисципліни, перелік питань до екзамену.

Вступ

У “Стратегії розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки» наголошується, що: “місія вищої освіти – забезпечення сталого інноваційного розвитку України через підготовку висококваліфікованих фахівців, створення та поширення знань, формування інтелектуального, соціального та духовного капіталу суспільства, готового до викликів майбутнього”.

Отже, в умовах розбудови національної системи освіти та її інтеграції в європейський і світовий освітньо-виховний простір актуальним є аналіз стану й тенденцій розвитку освіти у світі в цілому, та в Україні зокрема. Порівняння результатів таких досліджень дозволить визначити проблеми та пріоритетні напрями модернізації системи освіти. Серед головних проблем сьогодення можна виокремити ті, що пов’язані з якістю освіти, формування єдиної європейської нормативної бази освіти, яка ґрунтується на загальних підходах і принципах.

Інтеграційні процеси вимагають також вирішення питань, пов’язаних із важливістю теоретичного осмислення тенденцій розвитку педагогічної науки і освіти як факторів, їхнього визначення; поповнення вітчизняної теорії і практики новими підходами та ідеями, що забезпечують підготовку особистості до умов життя в ХХІ ст. Помітною рисою сучасності є поява в освітянській галузі в контексті глобалізаційних процесів нових проблем, вирішення яких корелює з застосуванням наявного й постійно оновлюваного методологічного складника педагогічної науки. Вказані та інші проблеми постійно знаходяться в центрі уваги вітчизняної компаративістики. Зокрема, значна роль відводиться духовному формуванню особистості, гуманізації освітнього процесу, важливим складником якого є особистісно-розвивальна взаємодія вчителя й учня, викладача та здобувача вищої освіти та тощо.

Мета вивчення дисципліни «Порівняльна педагогіка»: засвоєння майбутніми фахівцями ключових положень і проблематики порівняльної педагогіки, актуальних напрямків змін у змісті, формах, методах виховання і навчання, шляхів підвищення ефективності освіти у розвинених країнах світу та в Україні; формування педагогічного мислення, професійної самосвідомості.

Передумови для вивчення дисципліни: паралельно студенти мають вивчати такі навчальні дисципліни, як «Історія педагогіки», «Психологія», «Філософія», «Основи економічних знань», «Зарубіжна культура», «Основи соціології».

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 1. Володіти законодавчою базою щодо завдань, цілей, принципів, засад функціонування початкової освіти в Україні. Знати міжнародні та законодавчі акти України в галузі охорони дитинства про захист прав дітей та забезпечення їх повноцінного розвитку.

ПРН 2. Володіти нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність закладів освіти; напрями діяльності вчителя, його функціональні обов'язки; права і обов'язки суб'єктів освітнього процесу; обсяг і функції роботи вчителя; принципи адміністрування та управління; умови і передумови функціонування закладів загальної середньої освіти

ПРН 3. Володіти сучасними концепціями, завданнями, змістом, методами, організаційними формами і засобами навчання у закладах освіти; особливостями та інструментарієм психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу; методами діагностики та корекції психофізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку; видами і змістом контролю за його перебігом.

ПРН 5. Володіти уміннями і навичками забезпечення організації освітнього процесу з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров'язбереження,

інклюзії, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, компетентнісного підходу тощо.

ПРН 9. Організовувати наукову, методичну та навчальну діяльності вчителя початкової школи; самостійну та науково-пошукову роботу, навчально-пізнавальну та виховну діяльність молодших школярів.

ПРН 13. Вести документацію з різних напрямків діяльності вчителя початкової школи; уміти аналізувати, узагальнювати і поширювати передовий педагогічний досвід.

ПРН 14. Систематично підвищувати свою професійно-педагогічну майстерність; володіти навичками самовдосконалення, використовувати механізм самооцінки власних досягнень у професійній діяльності.

Очікувані результати навчання дисципліни: Унаслідок вивчення навчальної дисципліни студенти мають

- розуміти досвід оновлення теорії і практики освіти в різних країнах;
- знати тенденцій розвитку теорії і практики освіти в Україні;
- визначати теоретико-методологічні та нормативно-правові засади організації освіти в Україні та за рубежом;
- називати фактори, що зумовлюють особливості освітньої культури конкретної країни;
- знати існуючі моделі організації та управління освітніми системами;
- – визначати ефективні напрями реформування загальної і професійної освіти;
- – розуміти роль міжнародних організацій і фондів в розвитку освіти в світі;
- – визначати досвід зарубіжних країн щодо організації освіти;

уміти:

– аналізувати і порівнювати освітні системи окремих країн, педагогічні теорії, статистичні факти, явища порівняльної педагогіки;

- узагальнювати і робити висновки про стан розвитку зарубіжних освітніх систем, зокрема системи початкової освіти;
- визначати можливості і умови запозичення зарубіжного досвіду у вітчизняну освітню практику;
- знаходити, аналітично сприймати, систематизувати письмову інформацію з окреслених проблем із друкованих чи електронних джерел

й опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2 – цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 3 – здатність вчитися і оволодівати знаннями.

ЗК 6 – здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7 – здатність спілкуватися державною мовою.

Спеціальні компетентності дисципліни(СК):

СК 3 – Здатність організувати навчально-пізнавальну, виховну діяльність молодших школярів та студентів, організації їх самостійної, пошукової роботи, в організації та проведенні семінарів, конференцій, педагогічних читань, виставок, конкурсів, у розробленні навчально-методичних матеріалів щодо покращення якості роботи та професійної майстерності.

СК 4 – Здатність застосовувати сучасні методи, технології, прийоми, засоби навчання і виховання у сфері освіти, спираючись на знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу і методик навчання.

СК 8 – Здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоздатність.

Міждисциплінарні зв'язки: «Історія педагогіки», «Психологія», «Філософія», «Географія», «Політологія», «Основи економічних знань», «Зарубіжна культура», «Релігієзнавство», «Основи соціології», «Соціальна педагогіка».

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Порівняльна педагогіка як наука. Мета і завдання порівняльної педагогіки, її місце в структурі педагогічної науки. Значення порівняльної педагогіки, її зв'язок з іншими науками. Описовий, статистичний, історичний, соціологічний, порівняльний та індуктивно-дедуктивні методи дослідження порівняльної педагогіки. Історія порівняльної педагогіки.

Тема 2. Стан і напрями розвитку освіти в умовах євроінтегрування. Історичні етапи розвитку порівняльної педагогіки. Спільне і відмінне в появі та розвитку освіти у кожній країні. Вплив світових та національних релігій на розвиток освіти. Державний характер організації, фінансування і реформування систем освіти. Основні причини здійснення періодичного реформування систем освіти в більшості країн світу. Тенденції централізації і децентралізації управління освітою в різних країнах світу.

Тема 3. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освіти в різних країнах. Економічна ефективність освіти в розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Загальна характеристика соціального попиту на освіту. Політичні чинники розвитку освіти в сучасному світі. Інтеграція в галузі сучасної освіти. Орієнтація на неперервну освіту. Проблеми демократизації та гуманізації освіти. Провідні міжнародні міжурядові і неурядові організації та фонди освітнього спрямування. Їхні завдання та організаційні засади. Результативність освітньої діяльності ЮНЕСКО, СЕПЕС та інших міжнародних організацій. Основні освітньо-культурні сфери діяльності ЮНІСЕФу. Діяльність органів Європейського союзу в освітньому напрямі.

Тема 4. Регіональні особливості розвитку системи освіти. Основні підходи щодо поділу країн на регіони. Характеристика регіонів за певними

історико-культурними, релігійними, соціальноекономічними, політичними особливостями: європейський; північноамериканський; латиноамериканський; арабський; азійський; австралійський регіони та регіон тропічної Африки. Проблема моделювання світового, європейського чи регіонального освітнього простору. Порівняльні показники розвитку освіти в регіонах. Індекси людського розвитку, людського капіталу, індекс інтелектуального потенціалу суспільства.

Тема 5. Сучасні педагогічні теорії в шкільній практиці зарубіжних країн. Традиціоналізм як основа побудови навчально-виховного процесу в школі. Сучасні прояви традиціоналізму у світовій освітній практиці. Роль прогресивізму в організації діяльності освітніх закладів. Значення прогресивістських течій в навчальній і виховній практиці. Раціоналістичні теорії навчання. Причини розвитку раціоналістичних течій в організації навчання сучасних шкіл зарубіжжя. Сучасні педагогічні погляди на проблеми навчання й виховання. Інноваційні підходи зарубіжної педагогіки до здійснення соціалізації та соціального виховання школярів.

Тема 6. Приватні заклади у сучасних освітніх системах. Роль і місце приватної школи в системі освіти. Класифікація приватних шкіл. Приватні школи в країнах Західної Європи. Елітарна школа США. Вальдорфські школи. Європейська рада національних асоціацій незалежних шкіл. Елітарна школа Великої Британії. Процедура вступу до приватної школи. Зміст освітніх програм у приватних школах різних країн.

Тема 7. Організація дошкільної освіти в країнах зарубіжжя. Дошкільні заклади та міжнародні організації дошкільної освіти. Особливості і пріоритети дошкільної освіти у США. Особливості і пріоритети дошкільної освіти у Великобританії. Особливості і пріоритети дошкільної освіти у Японії. Особливості і пріоритети дошкільної освіти у Польщі. Особливості системи дошкільної освіти в інших країнах (Болгарія, Туреччина, Фінляндія, Данія, Ізраїль та ін.). Особливості і пріоритети дошкільної освіти в Україні.

Тема 8. Середня школа за кордоном. Пріоритети шкільного виховання. Проблеми оновлення шкільної освіти. Облік національних традицій. Нові моделі навчання. «Школи майбутнього» у США. Реформування шкільної системи у Франції. Нетрадиційна організація навчального процесу у Великій Британії. Нові технічні засоби навчання. Напрями виховання та їх значення у різних країнах: моральне виховання, естетичне виховання, екологічне виховання, фізичне виховання, трудове виховання, полікультурне виховання.

Тема 9. Вища освіта в зарубіжних країнах. Історія появи університетів – перших вищих навчальних закладів. Традиції організації їх діяльності. Різновиди ВНЗ у зарубіжних країнах. Організація діяльності ВНЗ, зміст і форми навчання. Можливості навчання за кордоном в сучасних умовах.

Тема 10. Система підготовки педагогічних і наукових кадрів за кордоном. Фахова підготовка майбутніх вчителів та вихователів на факультетах університетів Японії. Перепідготовка педагогічних кадрів. Навчальні плани Педагогічних відділень у Великій Британії. Стажування педагогів. Терміни професійної підготовки у Німеччині. Напрями підготовки вихователів. Підготовка на різних освітніх рівнях в США. Дозвіл на викладацьку діяльність. Регіональні педагогічні центри у Франції. Престиж педагогічної професійної освіти у різних країнах.

Об'єкт науки — це частина об'єктивної реальності, певна система або широкий багатогранний процес, явище, на які спрямоване наукове дослідження. *Об'єктом* порівняльної педагогіки є:

- освіта як процес соціокультурного відтворення людини в сучасному світі та соціальний інститут у глобальному, регіональному та національному масштабах (З. Н. Курлянд, О. С. Цокур, І. М. Богданова та ін.);
- розвиток освіти на сучасному етапі (Б. Л. Вульфсон, З. А. Малькова);
- педагогічна теорія і практика в різних країнах і регіонах світу (М. А. Родіонов);
- освіта і виховання на сучасному етапі (А. Н. Джуринський).

Об'єктом дослідження порівняльної педагогіки є розвиток освіти на глобальному (світовому), регіональному (окремих материків, частин світу) та локальному (окремих держав — національному, частин держав — етнічному) рівнях в її минулому, сучасному та майбутньому аспектах. Деякі вчені вважають порівняльну педагогіку дисципліною яка вивчає лише закордонний педагогічний досвід. Слід зауважити, що ця наука водночас є національною й інтернаціональною. Науковці кожної країни розглядають закордонний досвід крізь призму і пріоритети вітчизняної школи і педагогіки.

Предмет науки — це сторони, аспекти, елементи об'єкта, що підлягають безпосередньому вивченню й опосередковані людиною в процесі наукового дослідження з певною метою в конкретних умовах. *Предметом* порівняльної педагогіки є:

- стан, тенденції та закономірності розвитку світового (зарубіжного й вітчизняного) педагогічного досвіду, а також сучасних

національних педагогічних культур (З. Н. Курлянд, О. С. Цокур, І. М. Богданова та ін.);

- стан, основні тенденції та закономірності розвитку освіти в різних країнах, геополітичних регіонах і в глобальному масштабі; співвідношення загальних тенденцій і національної або регіональної специфіки, позитивні й негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, форми і способи взаємозбагачення національних педагогічних культур (Б. Л. Вульфсон, З. А. Малькова);

- компаративізм (порівняння) й узагальнення виховання та освіти, шкільного педагогічного досвіду країн з яскраво вираженими відмінностями (А. Н. Джуринський).

Предметом дослідження порівняльної педагогіки можна вважати стан, тенденції та закономірності розвитку освіти на глобальному, регіональному та локальному рівнях, порівняння (компаративізм) міжнародного та вітчизняного педагогічного досвіду з метою взаємозбагачення національних освітніх культур. Терміном «компаративізм» широко послуговувалися як у вітчизняному літературознавстві (один із методів зіставлення творів літератур різних країн і народів), так і в мовознавстві (порівняльно-історичний метод для встановлення та дослідження спорідненості мов). Компаративістику розглядали як розділ мовознавства, присвячений порівняльно-історичному вивченню споріднених мов. Нині цей термін уживається в ширшому значенні. Щодо порівняльної педагогіки компаративізм розглядається як виявлення та порівняння спільних і специфічних закономірностей, тенденцій розвитку освітньо-виховних (педагогічних) систем різних країн світу з метою подальшого їх удосконалення.

Завдання порівняльної педагогіки полягають у систематичному аналізі джерельної бази освітніх систем різних країн світу з метою виявлення глобальних закономірностей і тенденцій розвитку освіти та врахування їх специфіки у вітчизняній педагогіці; виявленні суперечностей і тенденцій сучасного та перспективного розвитку вітчизняної освіти на основі аналізу досягнень і недоліків у зарубіжному педагогічному досвіді; розробленні та використанні уніфікованих, науково обґрунтованих критеріїв оцінки якості та ефективності освіти країн з метою здійснення об'єктивного порівняння (виявлення досягнень і недоліків, специфічних відмінностей та подібних рис); зіставленні педагогічних ідей і шкільної практики та формулюванні на цій основі теоретичних підходів універсального, прогностичного характеру.

1.2. Внутрішньопедагогічні та міжгалузеві зв'язки порівняльної педагогіки

Місце порівняльної педагогіки в структурі педагогічної науки. Порівняльна педагогіка передбачає аналіз сучасного стану та перспектив розвитку всіх ланок систем зарубіжної і вітчизняної освіти (дошкільна — шкільна — позашкільна — професійно-технічна — вища — післядипломна, або освіта дорослих) та порівняння національних систем виховання й освіти, специфіки підготовки кадрів, управління закладами освіти. Усе це потребує широкого використання даних зарубіжної та вітчизняної педагогіки, що нагромадилися в інших галузях педагогічного знання:

а) в методології педагогічної науки, теорії навчання і виховання, теорії управління педагогічними системами, педагогічної майстерності та наукової організації праці педагога, школознавстві;

б) в педагогіці школи, професійно-технічній педагогіці, педагогіці вищої школи, виробничій, соціальній педагогіці, педагогіці сім'ї, дорослих (андрагогіці), професійній (військовій, інженерній, медичній тощо) педагогіці, спеціальній педагогіці, історії педагогіки, методиці та дидактиці окремих педагогічних дисциплін.

Зв'язок порівняльної педагогіки з іншими науками. Предмет порівняльної педагогіки міждисциплінарний. Вона тісно пов'язана з низкою галузей наукового знання, а саме: філософією та економікою освіти, правознавством, політологією, психологією, соціологією (освіти, праці, науки, молоді, сім'ї, пізнання), історією, демографією, культурологією, менеджментом тощо. Порівняльна педагогіка не лише запозичує дані інших наук, результатами її досліджень широко послуговуються філософи, економісти, юристи, політологи, психологи, соціологи, історики, демографи, культурологи, управлінці з метою глибокого розуміння власних проблем.

Соціальна роль порівняльної педагогіки полягає в тому, що отримані нею нові знання виступають як одна з провідних складових теоретичного підґрунтя освітньої політики та широко використовуються фахівцями інших наукових галузей.

Як теоретична і наукова дисципліна порівняльна педагогіка науково обґрунтовує проекти та прогнози розвитку вітчизняної теорії і практики навчання і виховання особистості з урахуванням завдань на рівні держави й національної специфіки.

Порівняльна педагогіка має велике практичне значення в періоди інтенсивного реформування освіти, виявляючи способи врахування та специфічного перетворення найважливіших глобальних закономірностей і тенденцій розвитку сучасної освіти в різних країнах. *Як навчальна дисципліна* порівняльна педагогіка відіграє важливу роль

у професійній підготовці майбутнього вчителя: розширенні наукового і загальнокультурного світогляду; зростанні професійної ерудиції та компетентності; зміцненні педагогічних поглядів і переконань; розвитку інтелектуальних умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати факти, події, процеси; глибокому осмисленні актуальних вітчизняних і міжнародних педагогічних проблем. У підготовці фахівців з іноземної філології курс порівняльної педагогіки значно розширює знання про країни, мови яких вивчаються, відкриває додаткові можливості для ознайомлення зі спеціальною літературою, термінологією. Так, у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії цей курс викладається англійською, німецькою та французькою мовами, що дає студентам можливість успішно адаптувати та використовувати понятійно-термінологічний апарат, брати участь у міжнародних конференціях, спілкуватися із зарубіжними колегами, складати іспити кандидатського мінімуму з іноземної мови, здійснювати порівняльно-педагогічні дослідження з використанням джерел іноземною мовою.

Щодо визначення поняття «порівняльна педагогіка» є різні підходи. На думку французького компаративіста Х. В. Даеля, «порівняльна педагогіка — це міждисциплінарна складова педагогічної науки, яка вивчає педагогічні явища і факти у взаємозв'язку з соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом у їх порівнянні за принципами подібності й відмінності у двох чи більше регіонах, континентах або ж загалом у світовому вимірі з метою усвідомлення унікальних особливостей власної освітньої системи та встановлення загальних чи універсальних законів (фактів) як цінних і корисних для цієї системи з метою її вдосконалення».

1.3. Методи порівняльно-педагогічних досліджень

Порівняльно-педагогічне дослідження — це спеціально організований процес пізнання, в якому формуються теоретичні систематизуючі знання про сутність педагогічних фактів, явищ, процесів, що відбуваються в різних освітніх системах на глобальному (світовому), регіональному (континентальному) та локальному (національному, етнічному) рівнях з метою виявлення загальних спільних і відмінних рис, педагогічного досвіду для подальшого удосконалення цих систем. Порівняльно-педагогічне дослідження, як і будь-яке наукове, має бути: об'єктивним, відтворюваним, доказовим і наочним. *Методологічною основою порівняльно-педагогічних досліджень* є такі підходи: а) цивілізаційний (освітній процес розглядається з позицій тих чи тих аспектів цивілізації — матеріальних, політичних, культурних, наукових, релігійних тощо); б) антропологічний (освітній процес розглядається з позицій людини, її потреб); в) синхронний (просторове розгортання освітнього процесу у співвідношенні з іншими цивілізаціями, регіонами) та діахронний (просторове розгортання освітнього процесу у співвідношенні різних культурно-історичних циклів у межах однієї цивілізації).

У порівняльній педагогіці застосовують різні методи досліджень. Розгляньмо їх.

Вивчення джерел різних країн, а саме:

- державних документів — конституцій, актів, законів, постанов, інструкцій різних рівнів, що регулюють діяльність освітніх установ і є найважливішим першоджерелом при вивченні як стану, так і тенденцій розвитку освіти в країні, оскільки на сучасному етапі у більшості країн освіта має переважно державний характер;

- документів і матеріалів громадських, професійних та політичних організацій, їх форумів, присвячених програмним діям у справі розвитку освіти;

- міжнародних документів — матеріалів і документів ООН, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, міжнародних конференцій з питань освіти під егідою Міжнародного бюро освіти, Всесвітньої ради товариств порівняльної педагогіки, міжнародних професійних учительських спілок; матеріали та рекомендації форумів (Ради Європи, зокрема Болонська декларація, країн Африки, Латинської Америки, арабських країн тощо);

- документів, у яких безпосередньо фіксуються змістовний (навчальні плани, програми, підручники, навчальні посібники, поурочні плани вчителів, програми або плани роботи конкретних шкіл), процесуальний (класні журнали, педагогічні щоденники вчителів, протоколи засідань педагогічних рад, батьківських зборів) та результативний (контрольні та творчі роботи учнів, тести, іспити) компоненти освіти і навчальний процес;

- літературних, які відображають повсякденне життя шкіл та інших навчальних закладів, їхні проблеми, основні напрями і способи модернізації освіти (педагогічні журнали і газети; науково-педагогічні, психологічні, соціологічні журнали; книги з питань освіти; публікації міжнародних організацій - МПБ, ЮНЕСКО, ООН, ЮНІСЕФ; наукові праці з питань освіти; всесвітня мережа Інтернет тощо). Вивчення джерельної бази супроводжується аналізом, зіставленням, порівнянням, виокремленням найхарактерніших рис дійсності тощо.

Вивчення статистичних даних, які характеризують освіту кожної країни: в одних країнах збирання даних обмежується

невеликим числом параметрів; в інших — статистика містить найрізноманітніші відомості (США, Франція, Японія).

До найпоширеніших параметрів статистичної звітності в освіті належать: кількість учнів, студентів у навчальних закладах різного типу; частка охоплення учнів початковою, основною, старшою школою, кількість студентів на 10 тис. чол. населення, кількість учителів (чоловічої та жіночої статі, загалом), рівень їхньої професійної підготовки; частка витрат на освіту у ВВП; витрати на навчання одного учня, студента; середня кількість комп'ютерів на школу, на кількість студентів; частка повністю неграмотного та функціонально неграмотного населення. Деякі показники освіти враховуються ООН при визначенні індексу людського розвитку для кожної країни. Важливим є здійснення кількісного та якісного аналізу статистичних даних.

Метод спостереження — один із провідних у комплексі методів вивчення освіти інших народів, що залежить від знання мови країни, в якій воно здійснюється, та вміння контактувати з об'єктами спостереження. Спостереження може бути звичайне або включене.

Звичайне спостереження здійснюється дослідником зі сторони. Залежно від цілей дослідження воно може бути:

- екстенсивним — використовується переважно для ознайомлення із системою освіти, її типовими рисами, виявлення спільного й особливого в діяльності навчальних закладів;
- інтенсивним — дослідник упродовж певного часу відвідує одну або дві школи; щоб глибше проникнути в зміст роботи й атмосферу школи, присутній на уроках, позакласних заходах, учительських і батьківських зборах. Включене спостереження — спостерігач безпосередньо бере участь у педагогічному процесі, спостерігає його

«зсередини» як член колективу, щоб отримати більше інформації про життя школи.

Бесіда та інтерв'ю допомагають дослідникові уточнити незрозумілі питання, отримати інформацію про явища в галузі освіти з перших рук.

Бесіда відрізняється від інтерв'ю організацією і змістом, менш формальною атмосферою та стосунками між співрозмовниками. Проте це не означає, що бесіда не повинна бути організованою заздалегідь. Відповідно до поставленого завдання дослідник:

- розробляє план бесіди;
- визначає ключові питання;
- використовує засоби фіксації бесіди.

Методи математичного та статистичного оброблення даних дають можливість науково обґрунтовано, об'єктивно опрацювати різнопланову інформацію.

Системний метод розглядає досліджуваний предмет, явище, процес як цілісну систему і встановлює найвіддаленіші зв'язки.

Структурний метод передбачає «розчленування» досліджуваного явища, процесу як системи на складові і встановлення найближчих зв'язків. Процес декомпозиції системи доречний допоки характеристики виділених складових певного рівня відрізнятимуться від характеристик самої системи.

Конструктивно-генетичний метод передбачає аналіз змін у досліджуваному предметі, явищі, процесі загалом та в окремих складових у просторі, часі й виявлення їх походження. Це дасть змогу

встановити можливі причинно-наслідкові зв'язки між явищами, процесами, визначити провідні чинники тощо.

Порівняльний {порівняльно-зіставний} метод сприяє виявленню в системах освіти рис подібності й відмінності; дає можливість фіксувати спільні та специфічні вияви педагогічних закономірностей; на основі застосування математичного апарату та комп'ютерної техніки може розкривати різні взаємозв'язки і закономірності.

Залежно від мети порівняльно-педагогічного дослідження можуть використовуватися зіставно-історичні, системно-зіставні, порівняльно-індуктивні, порівняльно-дедуктивні методи.

Важливий аспект цих методів — розроблення *показників порівняння*.

1.4. Основні історичні періоди розвитку порівняльної педагогіки

Періодизацію розвитку порівняльної педагогіки як галузі наукових знань досліджували зарубіжні й вітчизняні вчені: Дж. Берей, В. Брікман, С. Б. Робінсон, Дж. Шривер і Б. Холмз, Д. Н. Вілсон, Б. Л. Вульфсон, З. А. Малькова, Л. П. Пуховська, А. А. Сбруєва, О. С. Цокур, З. Н. Курлянд та ін. Враховуючи погляди цих учених та сучасні тенденції розвитку педагогічної компаративістики, можна виокремити п'ять історичних періодів.

Перший період — класичний (за В. Брікманом — передісторичний) — з найдавніших часів до XIX ст. Інтерес до виховання підростаючого покоління в чужоземних країнах виявлявся ще з давніх часів. Наприклад:

- давньогрецький історик Геродот розповідав про виховання у Вавилоні та Єгипті;

- давньогрецький письменник та історик Плутарх, автор праці «Порівняльні життєописи», розповідав про виховання афінських і спартанських дітей;
- давньоримський історик Тацит у нарисі «Германія» відзначав особливості виховання давніх германців;
- давньогрецький філософ Платон застосував метод порівняльного аналізу для характеристики особливостей фізичного виховання спартанської (спрямованої на розвиток грубої фізичної сили) та афінської (спрямованої на досягнення гармонії всіх сил людини) виховних систем, прихильником яких він був;
- давньогрецький письменник та історик Ксенофонт, автор «Грецької історії» (у 7 книгах), писав про найкращі запозичені засоби виховання молодих аристократів у Персії. Проте всі ці описи були складовою історичних і філософських праць і саме з цих позицій висвітлювали особливості освіти та виховання.

У 607 р. за наказом японського принца Шокоту було здійснено дипломатичну та академічну місію до сусіднього Китаю з метою вивчення досвіду розвитку освіти. Тож можна вважати, що становленню освітньої системи Японії сприяло вивчення зарубіжного досвіду, зокрема китайського. Значний вплив на розвиток освіти в Японії мали також роботи французьких авторів.

У середні віки дуже активно розвивалася наука у країнах Сходу, зокрема арабських: наприклад, трактати вченого із Тунісу Абд-аль Рахмана Ібн-Кадуна (1332 — 1406) висвітлювали особливості освіти і виховання інших народів. Здебільшого вони мали описовий літературний або філософський характер. У Європі в цей час монополістом в освіті була церква, тому національні особливості не мали істотного значення, а запозичення досвіду мусульманських країн

заборонялося. Досвід цих країн проголошувався єретичним, хоча чимало у системі лицарського виховання та обізнаності у галузях математики, медицини, природничих наук було запозичено на Сході під час хрестових походів 1096—1270 рр. у Сирію, Палестину, Північну Африку. В часи Великих географічних відкриттів (середина XV — середина XVII ст.) відбулося певне пожвавлення в дослідженнях.

В епоху Відродження (XIV—XVI ст.) та в часи Реформації (XVI ст.) посилюється інтерес до вивчення освітніх систем інших країн, який має інтернаціональний характер. У провідних країнах починають формуватися освітні системи на рівні початкової школи. Виникає потреба у здійсненні зарубіжних поїздок педагогів («педагогічні мандрівки») з метою вивчення та запозичення досвіду. У середині XVII ст. чеський педагог Ян Амос Коменський (1592 — 1670) відвідав Англію, Швецію, Литву, Угорщину, пропагуючи не тільки власну ідею загального навчання, а й удосконалену методику вивчення латинської мови, основи класно-урочної системи навчання тощо. Я. А. Коменський у своїй статті «Шлях світла» та 7-томному трактаті «Загальна порада про виправлення людських справ» розробив ідею міжнародного співробітництва та взаємодопомоги в освітній сфері.

У слов'яно-греко-латинських школах в Україні, які започаткували українську національну традицію Нового часу, спостерігалось творче поєднання східно-слов'янської та західноєвропейської освітніх традицій. Підтвердженням цього є вивчення грецької мови та православ'я, що були основою освіти Візантії, в поєднанні з вивченням латинської мови і «семи вільних мистецтв», характерних для країн Західної Європи. Проте запозичення зарубіжного досвіду не завжди відбувалося з доброї волі українського народу (єзуїтська освітньо-виховна система, католицизм).

Засновники українських братських шкіл та академій XVI — XVIII ст. були неабиякими знавцями зарубіжного шкільництва, оскільки здобували й удосконалювали свою освіту у відомих західноєвропейських університетах та академіях. Наприклад, відомий учений, поет, громадський та культурний діяч українського Відродження Юрій Котермак, який увійшов в історію під ім'ям Юрій Дрогобич (бл. 1450—1494), здобув середню освіту у Дрогобичі і Львові у кафедральній школі, потім навчався у Краківському та Болонському університетах. У 1478 — 1482 рр. Ю. Котермак викладав астрономію і медицину, був ректором Болонського і Краківського університетів. Повертаючись додому, українські просвітителі використовували на освітянській ниві усе найкраще з побаченого за кордоном. Створена у 1632 р. Києво-Могилянська академія стала національною гордістю українського народу. Вона здобула світову славу як один із найбільших освітніх і культурних центрів Європи і впливала на розвиток школи та педагогічної думки не лише в Україні, а й далеко за її межами.

На початку XIX ст. вітчизняні педагоги здійснили педагогічну мандрівку до Бургдорфського інституту імені Й. Г. Песталоцці з метою вивчення педагогічного досвіду. Хоча роботи видатного педагога й було перекладено російською мовою, проте його освітньо-виховна система не знайшла підтримки в офіційній владі.

Підсумком першого періоду стало усвідомлення багатьма вченими потреби у розвитку окремої галузі знань — порівняльної педагогіки.

Другий період — період запозичень (за Дж. Бердесем), або описовий період (за Д. Вілсоном), — тривав упродовж XIX ст. Він

характеризується виникненням і розвитком порівняльної педагогіки як самостійної галузі педагогічного знання.

Кінець XVIII — початок XIX ст. — важливий етап в еволюції європейської педагогічної думки, зокрема компаративістики. Вийшовши за межі окремих країн, отримали загальноєвропейський резонанс белланкастерська система, педагогіка Песталоцці; «вільне виховання» Ж.-Ж. Руссо, постулати І. Канта про моральне виховання тощо.

Виникнення порівняльної педагогіки пов'язують з публікацією у 1817 р. французьким ученим М.-А. Жульєном Паризьким (1775 — 1848) «Нарисів та попередніх нотаток до досліджень із порівняльної педагогіки». «Нариси...» випадково було знайдено у 1935 р. в одній з паризьких букіністичних крамничок. У роботі аналізувався шкільний педагогічний досвід Франції і Швейцарії. Автор уперше в цій праці вжив терміни «порівняльна педагогіка», «порівняльне виховання», визначив мету, функції порівняльно-педагогічних досліджень, а також окреслив деякі методи збирання й систематизації певного фактологічного матеріалу в різних країнах. У зарубіжній літературі М.-А. Жульєн Паризький вважається засновником порівняльної педагогіки. Він уперше порушив питання про вивчення міжнародного досвіду розвитку освіти як особливий напрям наукових досліджень. Значення його досліджень обґрунтовано в докторській дисертації П. Россело «Жульєн Паризький — батько порівняльної педагогіки та попередник Міжнародного бюро освіти».

Під порівняльною педагогікою М.-А. Жульєн Паризький розумів:

- вивчення змісту та способів виховання і навчання;

- створення теорії, яка була б результатом аналітичного зіставлення практики освіти в різних країнах;
- вивчення педагогічного досвіду різних країн з метою створення найраціональнішої системи освіти й виховання в масштабах Європи та світу.

М.-А. Жульєн Паризький вважав за необхідне впорядковувати та аналізувати фактологічний матеріал різних країн, визначати способи його систематизації. Для отримання достовірних даних він уклав детальний питальник, який містив понад 250 питань з різнобічної діяльності школи, і пропонував розіслати його урядам європейських країн для збирання кількісних та фактологічних даних. Питання стосувалися тривалості навчальних занять протягом дня, кількості місяців у навчальному році, порядку проведення іспитів, виявлення та врахування індивідуальних особливостей учнів тощо.

Жульєн Паризький вбачав у порівняльній педагогіці один із найважливіших засобів удосконалення теорії і практики освіти, вироблення загальної для всіх європейських країн педагогічної теорії. Він вважав за необхідне створення міжнародного дослідницького органу для класифікації і порівняння змісту й методів навчання у виховних установах різних країн Європи, а також міжнародного педагогічного журналу.

Праця Паризького про порівняльну педагогіку не набула визнання за його життя. Проте у XIX ст. педагоги звернулися до питання вивчення зарубіжного досвіду шкільництва і спробували застосувати його на практиці. Вивчення такого досвіду відбувалося під час педагогічних мандрівок, які здійснювалися з власної ініціативи вчених, або під час офіційних відряджень за завданням уряду.

Дослідники порівняльної педагогіки в зарубіжних країнах. У Франції першим «педагогічним мандрівником» став філософ, професор Сорбонни і член Вищої ради народної освіти В.Кузен (1792-1867). За дорученням уряду він кілька разів виїздив до Пруссії для вивчення системи освіти. Результатом його поїздок були доповіді про пруські навчальні заклади, зміст і методи їхньої діяльності.

У 1865 р. видатний освітянин Ж.-М. Бодуен написав «Доповідь про сучасний стан початкової освіти в Бельгії, Німеччині і Швейцарії».

У 80 —90-х роках XIX ст. Е. Дрейфус-Бріссак опублікував 3-томну працю «Нове виховання: порівняльно-педагогічне вивчення».

Серед робіт початку XX ст. слід відзначити книжки В. Фріделя: «Підготовка вчителів у зарубіжних країнах» (1903) і «Педагогіка за рубежом» (1910). Друга книжка містить порівняльний опис організації обов'язкового навчання в дев'яти країнах світу. Це одна з перших європейських робіт, де поряд із розглядом шкіл західних країн — Великої Британії, Німеччини, Італії, США — характеризується організація освіти в Японії та Єгипті.

У Німеччині в XIX ст. найпопулярнішим дослідником зарубіжної педагогічної проблематики був професор Мюнхенського університету Ф. Тірш (1774 — 1860). Результатом його закордонних поїздок, розпочатих за завданням шкільної адміністрації, була 3-томна праця «Про сучасний стан суспільної (громадської) освіти в західних державах Німеччини, в Голландії, Франції і Бельгії» (1838). Ф. Тірш першим порушив питання про «європейське виховання» як передумову зближення європейських країн і народів.

У наступні десятиліття серед робіт німецьких педагогів можна назвати книжки Л. Штерна «Початкова і професійна освіта в

Німеччині, Англії, Франції та інших країнах» (1868) і А. Баумейстера «Організація вищої освіти в країнах Європи та Північної Америки» (1897).

У Великій Британії у другій половині XIX ст. найвідомішими дослідниками проблем порівняльної педагогіки були М. Арнольд (1822-1888) і М. Седлер (1861-1943).

М. Арнольд у педагогічних працях «Народна освіта у Франції» (1861), «Вища освіта в Німеччині» (1874) зробив спробу визначити і вибудувати у певній ієрархічній системі ті чинники, які визначають розвиток освіти як у самій Великій Британії, так і в інших країнах. На його думку, такими чинниками є історичні традиції і національний характер: саме вони визначають специфіку системи освіти в тій чи тій країні. Вчений звертається до проблем змісту освіти, поступового відходу від класичної програми освіти, її поповнення природничо-науковим і практичним компонентами; висвітлює проблему взаємозв'язку середньої та вищої шкіл.

М. Седлер у праці «Яку практичну цінність може мати ознайомлення із зарубіжними системами освіти» (1900) не лише проаналізував чинники, які впливають на розвиток освіти в різних країнах, а й здійснив порівняльний аналіз англійських граматичних шкіл, французьких ліцеїв та німецьких гімназій з погляду таких соціальних чинників, як економіка, державна система, церква, сім'я. У 1894 р. з ініціативи Седлера в Лондоні було створено спеціальну установу, яка мала збирати інформацію про розвиток англійської і зарубіжної школи; складати каталоги новітніх книжок, статей, педагогічної документації і готувати відповідні аналітичні доповіді.

У США в XIX ст. вагомий внесок у вивчення зарубіжного досвіду розвитку освіти зробили Г. Манн (1796 — 1859) і Г. Барнард

(1811 —1900). Відвідавши сім європейських країн і докладно ознайомившись із їхніми школами, Г. Манн написав низку доповідей, які мали суспільний резонанс і вплинули на прийняття урядових рішень про подальший розвиток шкільної освіти. Як керівник Ради у справах освіти (штат Массачусетс), він став ініціатором введення обов'язкової безоплатної початкової освіти, практичного використання в школах методів Песталоцці.

Ретельно вивчав зарубіжний досвід Г. Барнард, який був першим керівником Федерального бюро освіти США, створеного в 1867 р. Він здійснив чимало «педагогічних подорожей» до європейських країн. У педагогічних колах набула популярності його 2-томна монографія «Системи, установи і статистика народної освіти в різних країнах» (1872), в якій проаналізовано питання шкільної політики та управління освітою.

У 1898/99 навчальному році Дж. Рассел першим у світовій практиці прочитав курс з порівняльної педагогіки («Порівняльний аналіз системи освіти») студентам педагогічного коледжу Колумбійського університету.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	За оч на
1.	Підготувати доповідь: «Система освіти у країнах світу» (країна за вибором)		
2.	Підготувати есе на тему: «Ідеальна система освіти»		
	Разом	10	10

Здобувач при виконанні ІНДЗ повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності, не допускати академічний плагіат та інші форми академічної недоброчесності, визначені законодавством України.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається:

академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Забезпечення навчання осіб з особливими освітніми потребами

Метою інклюзивного навчання в Університеті Ушинського є забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Теми практичних занять

	Кількість годин	
	Денна	
1. Семінар: Особливості порівняльної педагогіки	1	
2. Круглий стіл: Євроінтегрування та освіта	1	
3. Дискусія: Країна з найкращою освітою	1	
4. Рольова гра: Регіональна система освіти	1	
5. Круглий стіл: Сучасні педагогічні теорії зарубіжжя	1	
6. Дискусія: Місце приватних закладів у сучасних освітніх системах	1	
7. Семінарське заняття: Дошкільна освіта зарубіжжя	1	
8. Прес-конференція: Середня школа за кордоном	1	
9. Дискусія: Вища освіта якої країни краща?	1	

10. Круглий стіл: Система підготовки педагогів за кордоном	1	
Разом:	10	

Самостійна робота

	Кількість годин		Форма контролю
	Денна	Заочна	
1. Підготувати доповідь про історію розвитку порівняльної педагогіки	5	7	Усне опитування, методичне портфоліо
2. Підготувати міні-лекцію про Євроінтеграцію в різних країнах та вплив її на освіту конкретної країни (на власний вибір)	5	7	
3. Дослідити та презентувати сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку освіти в різних країнах (одну на власний вибір)	5	7	
4. Підготувати міні-лекцію про регіональні особливості розвитку системи освіти (за вибором)	5	7	
5. Презентувати сучасну педагогічну теорію, яка використовується в шкільній практиці зарубіжних країн	5	7	
6. Описати стан розвитку та роль приватних закладів у сучасній освітній системі певної країни (на вибір)	5	7	
7. Презентувати особливості організації дошкільної освіти в країнах зарубіжжя (на вибір)	5	7	
8. Дослідити стан сучасної середньої школи в певній країні (на вибір)	5	7	
Тема 9. Презентувати особливості вищої освіти в зарубіжних країнах (на вибір)	5	7	
10. Розробити міні-лекцію x теми «Система підготовки	5	9	

педагогічних і наукових кадрів за кордоном»			
Разом	50	72	

Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачено застосування активних і інтерактивних освітніх методів, серед яких: проблемна лекція, лекція-діалог, лекція-презентація, міні-лекція, дискусії, робота в малих групах, робота з довідниковими, інформаційно-методичними джерелами, презентація результатів виконаних практичних завдань, рольова гра, проєктна робота.

Рекомендована література

Основна

1. Джурило А. П., Глушко О. З., Локшина. О. І. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : моногр. НАПН України, Ін-т педагогіки. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2018. 191 с.
2. Зєня Л. Я. ІНТЕРВ'Ю-ПОРТРЕТ Компаративістика в освіті: Україна та світ. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія 2020. №32. С. 11–17. URL : <http://visnykpedagogy.knlu.edu.ua/article/view/207746>
3. Кристопчук Т. Законодавче регулювання та особливості видів освітньої діяльності у контексті неперервної освіти у європейських країнах. Молодий вчений. 2017. № 5.1 (45.1) URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/16.pdf>
4. Локшина О. І. Джурило А. П., Маріуц І. О., Шпарик О. М. Порівняльна освіта в умовах глобалізації: здобутки і перспективи відділу порівняльної педагогіки інституту педагогіки НАПН України. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики, 2017. №2. С. 77–83.
5. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.

Допоміжна

1. Управління інноваційним розвитком освіти в суспільстві ризику : монографія. За ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2012.
2. Хриков Є.М. Аналіз стану дослідженості наукової проблеми у галузі порівняльної педагогіки. Український педагогічний журнал, 4, 2015. 57- 64.

3. Шоробура І. М., Ткаченко У. Ю. Розвиток вищої освіти в Україні: компетентнісний підхід. Педагогічний альманах : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Вип. 41. С. 126– 131.
4. «Comparative and International Education» Conference: Ten Years in the Educational Space. Profile of the Participants // Studies in Comparative Education. 2019. № 2 (38). P. 18–29.
5. Dictionary of nineteenth-century journalism in Great Britain and Ireland /general editors, Laurel Brake & Marysa Demoor; associate editors, Margaret Beetham [et al.]. Publisher Gent : Academia Press ; London : British Library, 2018., 1014 p.
6. Research Methods and Methodologies in Education. By Robert Coe, Michael Waring, Larry V Hedges, and James Arthur. Second Edition. Sage. 2017
7. Tatto, M. T., Burn, K., Menter, I., Mutton, T., & Thompson, I. Learning to teach in England and the United States: The evolution of policy and practice. New York, NY: Routledge. 2018
8. Teacher Education Policy and Practice in Europe: Challenges and Opportunities. Edited by Ana Raquel Simxes, Mynica Lourenzo, and Nilza Costa. Routledge. 2018.
9. Teichler, U. Internationalisation Trends in Higher Education and the Changing Role of International Student Mobility. Journal of international Mobility, 5, 2017. 177-216.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України: офіційний сайт URL : <http://www.rada.gov.ua>.
2. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт URL : www.mon.gov.ua
3. Бібліотека ім. Вернадського : офіційний сайт URL : www.nbuv.gov.ua
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт URL: <https://library.pdpu.edu.ua>
5. Репозитарій Університету Ушинського : офіційний сайт URL:

<http://dspace.pdpu.edu.ua>